

Отзивни, Ретлики, Комеждарни...

ИЗВЪНЛИТЕРАТУРНИ СПЕКУЛАЦИИ В СПОРА ЗА ЯВОРОВ

Спорът за Яворов продължава. Най-големият — след Ботева — български поет очаква своите нови и проникновени тълкуватели. Те ще възсъздадат по-дълбоко неговата обществена и лична драма. Ще разтворят още черупки, за да разкрият всички бисери на неговото творчество.

Споровете за поета не датират от вчера и днес. Те навлизат вече в шестото си десетилетие. Докато в миналото чрез тях се откриваха резките идеологически контрасти в самата критика — от естетизмуващия индивидуализъм на единия полюс до сектантското теснотърдие на другия, днес положението е съвсем различно. Авторите, които дискутират, са застанали върху единна обществена платформа, определена от нашата марксистическа идеология. Това не значи, че стари грехове не могат да приемат нови форми, че рецидиви на едно или друго увлечение не ще възникнат и днес. Новото обаче в сегашната ни литературна наука трябва да бъде гражданската и моралната чистоплътност на споровете. Дори в най-голямата разгорещеност на полемиката опонентът не бива да бъде подозиран в нечисти намерения, зачисляван в категориите на „съмнителните елементи“ и „нечистата сила“. В противен случай спорът се изражда и вместо да изяс-

нява намерените въпроси, той преследва други, извънлитературни цели. Похватите, които търсят само да уязвят по-резултатно противника, да нападнат с повече кал лицето му, да го дискредитират пред обществото, не могат да бъдат похвати на един социалистически учен.

Тук и там обаче продължават да се явяват отгласи от подобен начин на „полемика“. Най-пресния пример дава последната статия на Ганка Найденова — Стоилова за Яворов, озаглавена „В сърцето на народа“ и отпечатана в книжка I на списание „Език и литература“ от 1962 година.

Авторката е „страна“ в дискусиата за Яворов. Тя защитава своите гледища както в обемисти изследвания, така и в по-малки работи. Нашата общественост е оценила по достойнство летописа, който тя състави за Яворов, а също и отделни нейни мисли, насочени срещу опростителството, срещу догматичните задръжки при разработката на Яворовото наследство.

Ганка Найденова оспорва тезата на някои литературни историци за двата периода у Яворов. Това е нейно право, независимо че както свидетелствата на поета, така и документите, изнесени от нея, недвусмислено говорят за „рязък завой“, „душевен обрат“, „криза“,

„прелом“ у Яворов, настъпили при съответни обстоятелства на обществения живот и личната биография на поета. Според мен догматизмът не е в самата теза за двата периода. Той е преди всичко в начина, по който се оцеиява тъй наречения „втори период“, в стеснените критерии, в елементарното разбиране на понятията за лично и обществено в поезията.

Всичко това е в сферата на нормалната литературна дискусия. Ганка Найденова обаче не се задоволява с достойната задача да разкрива едни или други ползжителни съдържания у покъсния Яворов, у поета, драматурга и прозаника. Не, нейните намерения се оказват други. Тя е решила да нагоди тъй нещата, че да оклевети своите опоненти, да ги обяви ни повече, ни по-малко за потомци на... някогашните Яворови убийци.

Операцията, която тя извършва с фактите, е следната. Критически оценки, от една страна, и читателски изказвания, от друга, са противопоставени чрез един монтаж, който цели да покаже как народът винаги е разбирал Яворовата поезия в нейната широта и многострунност, докато литературната критика е отричала и разделяла поета, създавала е легендите за двата периода. Най-усърдни в това направление са били естестите от списание „Мисъл“. Следователно днешните литературни историци, които поддържат гледището за два периода, са... „естест-

вен съюзник на естетската буржоазна критика“.

Възниква едно неудобство. Тезата за двата периода е развита категорично в миналото и от критици-марксиста като Георги Бакалов, който тълкува „втория период“ по начин, диалектично противоположен на естетската критика. Бакалов търси в него влияние на буржоазната идеология, откъсване на поета от обществените борби, индивидуализъм. В същата насока — разбира се, с по-сложен критически апарат — и някои днешни автори обясняват развитието на Яворов. Тоест ако съвременните изследвачи на Яворов допускат догматически грешки, те са продължение на някои сектантски Бакалови оценки. Такъв е пътят на нормалната логика. Ганка Найденова обаче предпочита софистиката. Понееже е решила на всяка цена да обругае най-резултатно своите опоненти, тя не се задоволява с обвинението в догматични рецидиви. За да бъде злостован докрай противникът, той трябва да се квалифицира като буржоазен естет! Колкото до Бакалов — него тя извинява с обстоятелствата на времето, със задачите на идеологическата битка, с увлеченията на полемиста. А съвременните автори, които вървят най-общо в същата линия, тя направо обявява за хора, озовали се в „единен фронт с буржоазната естетска критика“. Где го чукаш, где се пука! Стигаме до абсурдите на едно повъртливо мислене, според което и Бакалов неизбежно попада в „единния фронт“ с буржоазните критици.

Найденова обаче настъпва решително по-нататък. Тя решава да постави противника в пълна изолация, в идеологическа обсада, която той не може да издръжи. Специалист в изкуството да раздухва различията между двете авторите, които стоят на общи марксистки позиции (според изпитания принцип:

Разделяй и владей!), тя съставя два непримиримо враждуващи идейни лагера. В единия се намират малобройните нейни опоненти начело с Георги Цанев, а в другия — освен нея — се оказват авторитетните имена на академик Тодор Павлов и на съветския учен Дмитрий Марков (макар че именно Павлов постоянно е подчертавал наличието на два периода у Яворов).

Ако помислите, че след всичко това разгромителната акция на Ганка Найденова е приключила, ще останете излъгани. Предстои един особено ефектен номер: накрая авторката призовава на своя страна най-великия съдник, народът. Когато през 1958 година се водила дискусията за Яворов, в редакцията на „Литературен фронт“ завалели читателски писма. „Народът — пише тя с постановленчески тон — веднага реагира срещу опита да се засегне светлото име на любимия поет“. Именно народът осъдил съвременните застъпници на тезата за двата периода като „последователи на буржоазното литературознание“. За главен народен обвинител е определен един миньор от Димитрово. Като е писал искрено то си читателско писмо, този работник едва ли е предполагал, че един ден то ще бъде привлечено за доказателствен материал в обвинителния акт срещу някои литературни историци. Той е изпуснал една злополучна

фраза, в която застъпниците на тезата за двата периода са назовани „потомци на тия, които убиха Яворов“. Ще ми се да извиня читателя, още повече, че сам той признава неосведомеността си в областта на литературата. Човек, неизкушен в литературните спорове, може да изрече и необмислени неща. Но човек, който претендира да се занимава с наука, не може да си служи с подобни „аргументи“. Такъв похват носи друго име. . . Нека не го назовавам. Да не припомним строфите от заключителната глава на поемата „За даляно—дал“, в които крупният съветски поет Твардовски осъжда добре известните ни порядки от миналото, когато в името на народа и с помощта на случайни читателски писма се извършваха разправи с творците.

Очевидно нашата авторка е изпуснала една малка подробност. Спекулациите с народното име и с литературните факти тя върши с твърде късна дата. След XX и XXII конгреси на КПСС става все по-трудно да се използват подобни похвати в литературните спорове. Един писател бе казал образно, че в годините на културната битка са се превърнали в капани за мишки. Очевидно и Ганка Найденова е поискала да разположи такъв капан. Но в капана е попаднал не друг, а нейният непочтен метод на полемика.

М. Николов

ТРЯБВА ДА СЕ ВЪЗРАЗИ

Огромна работа предстои пред нашите работници от идеологическия фронт по разясняване на историческите решения на XXII конгрес на КПСС и Ноемврийския пленум на БКП, по решителното разчистване на вредните остатъци от

култовщината. За съжаление, изпълнението на тази важна задача се затруднява от някои прояви, плод на невиникване в партийните документи или пък на неосведоменост.

Подобна неосведоменост е проявил младият литератор